

مقاله پژوهشی: راهکارهای ارتقاء احساس عدالت قضایی در جهت افزایش امنیت

عمومی

وحید میرحسینی^۱، ابراهیم عزیزی^۲، محمدحسن صادقی مقدم^۳، محمدباقر ذوالقدر^۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۳/۲۶

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۲/۱۳

چکیده

این تحقیق با هدف استخراج و ارائه راهکارهای ارتقاء احساس عدالت قضایی در جهت افزایش امنیت عمومی با بهره‌گیری از روش تحقیق آمیخته انجام شده است، در تحقیق حاضر در بخش کیفی از روش خبرگی برای رسیدن به اشباع نظری و در بخش کمی نیز از روش نمونه‌گیری غیر تصادفی از نوع هدفمند استفاده شده است. به همین منظور تعداد ۳۶ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شده است.

نتایج تحقیق نشان داد که ارتقاء احساس عدالت قضایی، مستلزم استنباط ذهنی و عملی یکپارچه از قانون خوب توأم با دادرسی کارآمد، کیفی و استقلال و بی‌طرفی قضایی است. مطالبات و موضوعات ارتقاء احساس عدالت قضایی هم‌راستا با مطالبات و موضوعات امنیت عمومی بوده و همچنین ارکان و ابعاد هم‌افزایی احساس عدالت قضایی و امنیت عمومی تابعی از تأمین نظم و انتظام ملی است و در ادامه ۱۲ برنامه پیشنهادی ارتقاء احساس عدالت قضایی در جهت افزایش امنیت عمومی در قالب چهار محور کارآمدی، کیفیت، استقلال و بی‌طرفی و عوامل غیرمستقیم (فردی- اجتماعی) ارائه شده است.

کلیدواژه‌ها: عدالت، عدالت قضایی، احساس عدالت قضایی، امنیت عمومی.

۱. دانشجوی دکتری مطالعات امنیت ملی دانشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی (نویسنده مسؤل)

vmirhosseini@yahoo.com

۲. دانشیار دانشگاه تربیت مدرس

۳. دانشیار دانشگاه تهران

۴. استادیار دانشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی

مقدمه و بیان مسئله

«غایت مطلوب برای قوه قضاییه در عرصه عملی این است که وضعیت قوه قضاییه به آنجا برسد که هرکسی در کشور، در جامعه اسلامی، احساس کرد که کسی می‌خواهد به او ظلم کند یا کسی به او ظلمی کرده است، تعدیاتی کرده است، دل‌خوش باشد به اینکه به قوه قضاییه مراجعه می‌کنم و مشکل را برطرف می‌کنم. این احساس باید در مردم به وجود بیاید. همه احساس کنند که با مراجعه به قوه قضاییه به حق خودشان می‌رسند، این حالت باید در جامعه اسلامی به وجود بیاید» (بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار مسئولان قوه قضاییه، ۸۷/۰۴/۰۵).

به نظر می‌رسد در شرایط امروز جامعه و کم‌توجهی به کارکردهای نوین امنیت عمومی که بیشترین توجه خود را بر نظم و قانونمندی، ترغیب به مشارکت، توسعه اعتماد و رضایت از کارکردهای کارگزاران متمرکز نموده است، بی‌توجهی و عدم رعایت حقوق بین نهادها و مردم، ارکان و مراجع مؤثر در تأمین و اجرای نظم و عدالت، موجب می‌شود تا کارکردها و زمینه‌های تأمین و تقویت عدالت و امنیت زایل شده و معنای عدالت و امنیت به کارکردی متعارض تبدیل و احساس عدالت قضایی در جامعه کاهش یابد. درحالی‌که کارکرد عدالت در وصول شرایط امن، ایجاب می‌کند که بتوانیم امنیت را به‌عنوان محصولی کارآمد در میان کارکردهای ناشی از عدالت بگنجانیم؛ بنابراین، اگر عدالت موجب توسعه و گسترش امنیت و احساس آن در حوزه اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، دفاعی و نظامی شود، توانسته است به مأموریت بنیادی خود عمل نماید.

ازاین‌رو نیز احساس عدالت به‌مثابه یک اصل، از ارزشی دارای اولویت نسبت به احساس امنیت برخوردار است و اگر این اصل استمرار نیابد و رو به زوال گذارد، فقدان احساس عدالت خود به‌مثابه ابزاری برای اجحاف و فشار بر دیگران برداشت می‌شود. همان‌گونه که امروزه بسیاری از رسانه‌های دنیا روند صدور احکام قضایی در کشور را در جنگ رسانه‌ای نابرابری، علیه امنیت انسانی و شهروندی و ضد عدالت اجتماعی تبلیغ و تفسیر می‌کنند و در نتیجه احساس عدالت قضایی مورد هجوم قرار گرفته و منجر به کاهش

ضریب احساس امنیت در نزد عموم جامعه می‌شود.

از سویی دیگر ممکن است عدالت به مثابه روش، امروز در کشور به واسطه ضعف در برخی از ساختارها و فرایندهای دستگاه قضایی موجب شود که احساس عدالت قضایی و امنیت در برخی اصول و زوایای اجتماعی و اقتصادی آن آسیب پذیر شده و نتوانیم تأثیر مورد انتظار از احکام قضایی و اجرای کارآمدساز آن را در رفتارها و مطالبات جامعه امروز شاهد باشیم.

لذا برای افزایش اعتماد عمومی و احساس عدالت قضایی در جامعه، تنها صدور و اجرای احکام قضایی کافی نیست، بلکه باید مردم عدالت قضایی را در بستر دادرسی مبتنی بر کیفیت، کارآمدی و بی طرفی مشاهده و لمس کنند و از این رو برای برخورداری از احساس عدالت قضایی، نیازمند برنامه‌ای برای توسعه روابط و حلقه‌های هم‌افزایی نظم و امنیت با حقوق و اختیارات آحاد جامعه، به صورت متوازن و مشارکت‌ساز هستیم که بتواند متناسب با اصول و ساختاری که مورد انتظار سند چشم‌انداز کشور می‌باشد، کارکردهای سیستم قضایی را به گونه‌ای در نزد آحاد مردم توسعه و ارتقاء بخشد که ضمن ارتقاء اعتماد و رضایت از عملکرد قوه قضاییه که همان احساس عدالت قضایی است، منجر به افزایش ضریب احساس امنیت عمومی در نزد آحاد جامعه شود، به همین منظور تحقیق حاضر با هدف پاسخگویی به راهکارهای ارتقاء احساس عدالت قضایی در جهت افزایش امنیت عمومی طراحی و اجرا شده است.

۱. مبانی نظری

۱-۱. پیشینه پژوهش

۱. رساله‌ای با عنوان «شاخص‌های عدالت و نقش آن‌ها در ارتقاء امنیت ملی ج. ا. ایران» توسط لطفی (۱۳۹۳)، در دانشگاه عالی دفاع ملی - دانشکده امنیت ملی با روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است که نتیجه پژوهش نشان داد که:
 - عدالت و امنیت بدون معنویت و عقلانیت محقق نمی‌شود.

- عدالت همه‌جانبه، مبنای بنیادین امنیت، مقدمه و پایه همه مسائل کشور است.
 - در تعامل و نسبت عدالت با امنیت، عدالت باید محور و اساس باشد.
 - عدالت مولد مفاهیم و پدیده‌های مثبت در ابعاد مختلف فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، قضایی و دفاعی است.
 - مقدمات و مقولات امنیت همه‌جانبه، بر پایه عدالت همه‌جانبه توجیه می‌شود.
 - متغیرهای واسطه مبانی امنیت مانند اقتدار، ثبات، رضایت‌مندی، کارآمدی بر اساس عدالت اسلامی به دست می‌آیند.
 - ارتقاء متغیرهای میانی منجر به تولید و تقویت مثلث اعتماد، مشارکت و مشروعیت می‌شود که از مؤلفه‌های مهم امنیت ملی هستند که بنا به تحلیل سیاسی و امنیتی رهبر معظم انقلاب، سلب اعتماد موجب تضعیف مشارکت و تضعیف مشارکت، تزلزل مشروعیت نظام را در پی دارد.
۲. مقاله‌ای با عنوان «درنگی در مفهوم احساس عدالت قضایی» توسط آذربایجان‌ی و کاظمی نجف‌آبادی (۱۳۹۶)، با روش تحلیلی-تفسیری انجام شده که در این تحقیق، محققین به این نتیجه رسیدند که احساس عدالت قضایی، ناظر بر عدالت، در بستر دادرسی و فارغ از ماهیت دعوا است. احساس در این اصطلاح نه به معنای هیجان که ادراک رعایت عدالت در بستر دادرسی به وسیله جامعه است. این ادراک لزوماً به معنای اجرای عدالت قضایی نیست، چراکه این ادراک تابعی از علل گوناگون و گاهی نامرتبط به رسیدگی و متأثر از واقعیت‌های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی است. گاه وضعیت جامعه به گونه‌ای است که با کم‌رنگ شدن اجرای عدالت قضایی، احساس عدالت قضایی، در جامعه شکل نمی‌گیرد. گاه هر دو در ضعف و قوت با یکدیگر انطباق دارند. با این همه بی‌گمان تعامل در دادگاه‌ها و دستگاه قضایی اثر مهمی در شکل‌گیری آن خواهند داشت. پافشاری بر تعامل و عناصری، از جمله: احترام، استماع، اعتماد و بی‌طرفی، نباید ما را از نقش نظام قضایی در شکل‌گیری این احساس در سطح جامعه غافل کند. ضابطه این احساس را در یک کلام می‌توان التزام به دستگاه قضا و حرکت در جهت منطبق حقوقی برای پیروزی در دعوا دانست. از نتیجه‌های این اعتماد می‌توان به التزام مردم به احکام

صادرده و سرانجام کاهش بار دادگاه‌ها اشاره کرد.

۳. مقاله‌ای با عنوان «راهکارهای عدالت قضایی از دیدگاه مقام معظم رهبری» توسط جاویدی (۱۳۸۴) با روش تحلیل محتوا انجام گرفته است که در این تحقیق، محقق نفوذناپذیری، توجه به عدالت و مبارزه با ظلم، رسیدگی مناسب به پرونده‌ها، انتخاب قضات شایسته و نظارت بر کار آن‌ها، توجه به راهکارهای اسلامی، حمایت و همکاری با قوه قضاییه، اصلاح قوانین، عملکرد صحیح مسئولین و اصلاح زندان‌ها را جزء راهکارهای عدالت قضایی می‌داند.

۴. مقاله‌ای نیز با عنوان «امنیت قضایی در جمهوری اسلامی ایران» توسط ساداتی (۱۳۸۹) با روش توصیفی - تحلیلی به انجام رسید که هدف از این مقاله روشن ساختن معنا و مفهوم امنیت قضایی و به عبارت دیگر چیستی امنیت قضایی، کنش‌ها و واکنش‌های متقابل امنیت قضایی و بیان ابعاد عینی و ذهنی امنیت قضایی در جمهوری اسلامی ایران بود که نتیجه این تحقیق نشان داد که در عمل نظام قضایی می‌تواند مدافع حقوق شهروندان باشد و این امر مبین وجه عینی امنیت قضایی است و اینکه شهروندان دارای چنین احساسی بوده و اطمینان خاطر کافی از عملکرد مراجع قضایی کشور دارند یا خیر، مبین وجوه ذهنی امنیت قضایی است.

۵. مطالعه گروهی با عنوان «راهبردهای ناجا در ارتقاء امنیت عمومی با تأکید بر ظرفیت‌های مردمی»، توسط گروهی از محققین در دانشگاه عالی دفاع ملی، دانشکده مدیریت راهبردی (۱۳۹۵) با روش آمیخته انجام شده که در نتیجه، این تحقیق هفت راهبرد مهم را ارائه کرده است:

- ۱) عمومی کردن امنیت و افزایش سرمایه و منزلت اجتماعی پلیس با اهتمام در پیاده‌سازی منویات مقام معظم رهبری؛
- ۲) تقویت، بازنگری و اصلاح قوانین و مقررات و دستورالعمل‌ها به منظور بسترسازی ظرفیت‌سازی و توانمندسازی مردم در مشارکت نظم و امنیت عمومی؛
- ۳) متناسب‌سازی ساختارهای سازمانی و تجهیزات و فناوری در راستای افزایش و

توسعه ظرفیت‌های مردمی در امنیت؛

- (۴) اهتمام به حرفه‌ای‌گرایی، کیفی‌سازی و اثربخشی ظرفیت‌های مردمی فعال در عرصه نظم و انتظام عمومی؛
- (۵) استفاده حداکثری از باورها و اعتقادات دینی و فرهنگ مردم با تأکید بر اصل جامعه‌محوری و مشارکت عمومی در توسعه و بهبود خدمات انتظامی؛
- (۶) افزایش تعامل و اعتماد بین ناجا، جامعه و دستگاه‌های ذی‌ربط و اقناع‌سازی و گفت‌وگو با سازمان‌سازی به‌منظور مسئول‌سازی، همراه‌سازی، ظرفیت‌سازی و ایجاد وحدت و یکپارچگی بین ناجا و جامعه؛
- (۷) کاهش تصدی‌گری و فرهنگ‌سازی و نهادینه کردن استفاده از ظرفیت‌های مردمی در توسعه امنیت و خدمات انتظامی.

۲-۱. مفهوم شناسی متغیرها

عدالت: عدالت قرار دادن هر چیز در جای خود است (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۸: ۲۵۰۴) و قدیمی‌ترین مفهومی است که بشر با درک آن به واسطه وجدان خود، آن را شناخت. عدالت فضیلتی است که به موجب آن باید به هرکس آنچه را که حق اوست داد. در قرآن کریم نیز نخستین دستور خداوند در مقام دادرسی و داوری حکومت به عدل است که نزدیک‌تر به تقوا (معیار برتری انسان‌ها نزد خداوند) است (کاتوزیان، ۱۳۸۸: ۶۳۹ و ۶۱۵) و در تمام برنامه‌های و حیانی برای هدایت بشر وجود داشته است؛ همچنان که خداوند متعال هدف خود از بعثت انبیاء را زنده کردن و برپایی عدالت دانسته است (حدید: ۲۵)؛ بنابراین عدالت و مساوات یکی از اصول بنیادین حیات انسانی و همچنین لازمه ایجاد زندگی شایسته برای نیل به آرمان کرامت انسانی بوده است. می‌توان گفت که هر انسان متمدنی، در خود احساس عدالت می‌کند و برقراری آن را آرمان مطلوب خود می‌داند (قربان‌نیا، ۱۳۸۱: ۲۲). عدالت شرط سعادت، آسایش و امنیت اجتماعی است و هر مقداری از آن تحقق یابد، به

همان میزان آسایش و امنیت میان مردم پدید خواهد آمد (قربان نیا، ۱۳۸۳: ۵۸) و در واقع بشر در تمام زمینه‌ها و در هر زمان و مکانی نیازمند عدالت و اجرای آن است (زینالی، آتش سخن، ۱۳۹۵: ۳۸).

قضاوت: واژه «قضا» از ریشه «قَضَى» به معنای: «حکم»، «رأی»، «امر»، «پایان دادن» و «حکم و فیصله» آمده است (فراهیدی، ۱۴۱۰: ۱۸۵). در آیات متعددی از قرآن کریم نیز به همین معانی به کار رفته است. منظور از قضاوت در متون فقهی عبارت است از: «ولایت صدور حکم از کسی که صلاحیت افتا دارد» (مکی عاملی، ۱۴۱۳: ۳۲۵)؛ «حکم بین مردم بر وجه مخصوص» (قاسمی، ۱۳۸۴)؛ «ولایت شرعیه بر حکم کردن بر وجه مخصوص» (انصاری، ۱۴۱۵: ۲۲۷).

این واژه در متون حقوقی نیز به معنایی مشابه با آنچه فقها بیان کرده‌اند، به کار رفته است، همچون «رفع خصومت و اختلاف و نزاع از میان طرفین دعوا بر اساس تعیین وظیفه شرعی»، «دادرسی، داوری، صدور رأی در امور جزئی (جزئی منطقی) خواه برای فصل خصومت باشد یا در مصالح عامه باشد، مانند امور حسبی» (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۶: ۲۹۲۷).

عدالت قضایی: عدالت قضایی یا حقوقی، نمودار تمام واقعیت‌های قانونی، اجتماعی و روانی می‌باشد و گویای نظم است که سلسله مراتب دادگاه‌ها و تکلیف اجرای قانون به آن می‌بخشد (کاتوزیان، ۱۳۸۸: ۶۲۰). در مجموع می‌توان به‌طور خلاصه عدالت قضایی را رعایت قانون در مقام دادرسی و قضاوت تعریف کرد و آن را در سه نهاد صدور حکم، اجرای حکم، آثار مثبت و اجتماعی حکم جای داد (نجازادگان و مسعودیان، ۱۳۸۹: ۳).

احساس عدالت قضایی: منظور از احساس عدالت قضایی، باور مردم به رعایت عدالت درباره آن‌ها در دادگستری است. به عبارت دیگر، احساس نه به معنای هیجان بلکه درک سوگیرانه مردم از رفتار دستگاه قضا مدنظر است که موجب اعتماد و رضایت آنان

۱. ر. ک: سبأ، ۱۴/۳۴؛ اِسراء، ۱۷/۲۳؛ اِسراء، ۴/۱۷؛ حجر، ۶۶/۱۵؛ غافر، ۲۰/۴۰؛ مریم، ۱۹ و ۷۱؛ بقره، ۲۱۰/۲.

۲ Judicial Justice

۳ Judicial Justice Perception

شود (آذربایجانی و کاظمی نجف‌آبادی، ۱۳۹۶: ۱۴۷).

امنیت عبارت است از: حفاظت در مقابل خطر (امنیت عینی)، احساس ایمنی (امنیت ذهنی) و رهایی از تردید (اعتماد به دریافت‌های شخصی) می‌باشد (بوزان، ۱۳۹۰: ۵۲).

امنیت قضایی عبارت از این است که افراد جامعه بتوانند در برابر هرگونه تعرض، نقض یا نفی حقوق خود، از طریق سیستم قضایی و به روش مطالبه دادرسی‌های عادلانه و منصفانه، اقدام کنند (زارعی، ۱۳۸۶: ۱۵) و اصل «امنیت قضایی» به این معناست که نظام قضایی صیانت‌کننده حقوق شرعی و قانونی اشخاص و اجتماع می‌باشد و افراد جامعه امکان سالم دسترسی و استفاده از اقتدار قضایی و قانونی برای دفع و رفع هرگونه تعرض به حقوق خود را دارا می‌باشند. امنیت قضایی، امنیتی است که اساس تنظیم روابط افراد اجتماع بوده و در آن حقوق، حیثیت و شرف، آزادی، جان، ناموس و اموال افراد در حمایت قانونی دستگاه قضایی باشد (علینقی، ۱۳۷۹: ۵۸-۵۳).

امنیت عمومی^۱: شرایط ناشی از اقدامات تأمینی است که موجب برپایی نظم و حقوق مورد قبول جامعه می‌شود و از طرف دیگر، دفع هرگونه آسیب و تهدیدی که هنجارهای مورد قبول مردم را تخطئه و امکان نیل به اهداف عالی جامعه را از طریق حقوق، حدود و اختیارات قانونی و رایج متوقف یا تضعیف کند (ره‌پیک، ۱۳۸۵).

۳-۱. ابعاد و ارکان عدالت قضایی

عدالت قضایی از دو بعد قابل بررسی است:

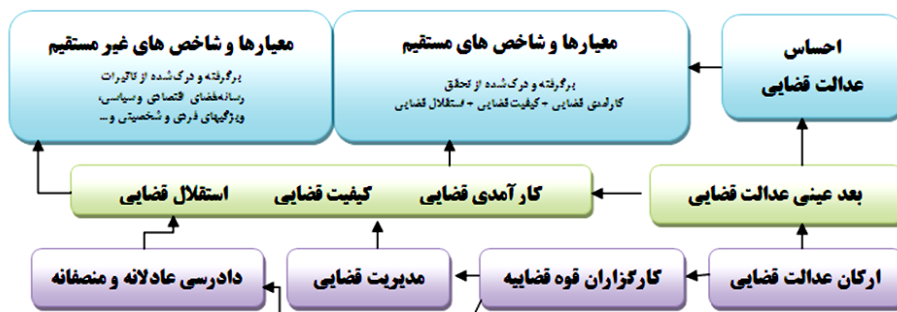
۱. بُعد ذهنی عدالت قضایی در واقع همان احساس عدالت قضایی است؛ یعنی پندار، باور، دریافت، ادراک و اعتقاد آحاد جامعه به اینکه عدالت قضایی‌ای که قوه قضاییه متولی تحقق بخشیدن به آن است، وجود دارد یا خیر و اگر آری، میزان کمی و کیفی آن در نگاه مردم در چه سطحی است؟ اصلی‌ترین موضوع مؤثر در ایجاد احساس عدالت قضایی،

^۱ Security

^۲ General Security

تحقق بخشی به خود عدالت قضایی است.

۲. بُعد عینی عدالت قضایی؛ کلیه برونداد عملکردی قوه قضاییه که مشتمل بر اجرای عملیاتی اهداف و وظایف این قوه می باشد، در ایجاد بُعد عینی، عدالت قضایی دخیل و سهیم است. تحقق بُعد عینی عدالت قضایی در این مفهوم نیاز به تعیین و اجرای «استراتژی، سیاست، هدف، راهبرد و برنامه های جامع و منسجم»، در کل حاکمیت و بالأخص نظام قضایی دارد؛ تا از طریق آن ها «کارآمدی»، «کیفیت» و «استقلال» دستگاه قضایی تأمین و «عدالت قضایی» ایجاد شود. کارآمدی متمرکز بر تحقق اهداف و کارکردها است. کیفیت به بهره وری و ارتقاء کیفی خدمات قضایی و ارائه آن نگاه دارد و استقلال تأمین کننده عدالت دادرسی ها در مفهوم اخص آن است. از این منظر دادرسی عادلانه و منصفانه (مدیریت قضایی دعاوی و پرونده ها)، در کنار مدیریت قضایی (مدیریت ساختار و سازمان قضاوتی)، دو رکن اصلی بُعد عینی عدالت قضایی را تشکیل می دهند. به این مجموعه اقدامات و فرآیندها که غالب موارد آن نیز باید در دستگاه قضایی محقق شود، «سازمان دهی احساس عدالت قضایی» اطلاق می شود. البته برخی معیارهای بیرونی نیز بر ایجاد و ارتقاء احساس عدالت قضایی مؤثر هستند که نقش غیرمستقیم و مکمل دارند که از آن ها به عنوان «معیارها و شاخص های غیرمستقیم سازمان دهی احساس عدالت قضایی» نام برده می شود. برای به وجود آمدن این احساس در افراد جامعه و تقویت آن، معیارها و شاخص های متعدد و متنوعی، اثرگذار می باشند. در یک نگاه کلی و از حیث درجه، میزان و کیفیت تأثیرگذاری بر ایجاد احساس عدالت قضایی، می توان این شاخص ها را به دو قسم «معیارهای مستقیم و غیرمستقیم» تقسیم نمود و ذیل هر معیار، شاخص های مربوط به آن را بررسی کرد که در شکل زیر به آن اشاره شده است.

شکل (۱): معیارها و شاخص‌های احساس عدالت قضایی

۴-۱. شاخص‌های عدالت قضایی

همان‌طور که در شکل قبل مطرح شد معیارهای مستقیم شامل کارآمدی، کیفیت و استقلال و معیارهای غیرمستقیم شامل معیار تأثیرات ناخودآگاه برگرفته از عوامل اجتماعی و معیار تأثیرات ناخودآگاه برگرفته از عوامل فردی، اثرگذار بر عدالت قضایی می‌باشند که در اینجا به شاخص‌های معیارهای مستقیم اشاره می‌شود:

برای سنجش کارآمدی آن نظام‌ها، نرخ رسیدگی به پرونده (تعداد پرونده‌های رسیدگی شده به نسبت پرونده‌های وارده)، مدت زمان رسیدگی به پرونده (زمان تخمینی به‌روز برای رسیدگی به پرونده‌ها) و میزان پرونده‌های معوقه (که تا پایان سال در انتظار رسیدگی هستند)، در نظر گرفته شده است که همگی مرتبط با دادرسی و در بستر رسیدگی قضایی محقق می‌شود.

برای سنجش کیفیت نظام‌های قضایی هرچند شیوه یکسانی وجود ندارد ولی در این زمینه بر شاخص‌هایی تمرکز می‌شود که می‌توانند به اصلاح کیفی نظام قضایی، کمک کنند. این شاخص‌ها، در چهار دسته، طبقه‌بندی می‌شوند:

(۱) در دسترس بودن نظام قضایی برای شهروندان و کسب‌وکارها^۱

(۲) منابع مادی و انسانی کافی^۲

(۳) وجود ابزارهای ارزیابی و نظارت

(۴) استفاده از استانداردهای کیفیت قضاوت‌ها

موارد زیادی بر کیفیت قضایی تأثیر دارد، برای مثال، تناسب منابع و امکانات در دسترس دادگاه (کارکنان، محل و تجهیزات فنی)، دانش و مهارت قضات و سایر کارکنان، سهولت و روانی قواعد دادرسی و رسیدگی، کیفیت کار و کلا و کارشناسان و ضابطان عام و خاص قضایی، ساختار سازمان قضاوتی در دادگاه‌ها، مدیریت دادگاه و ... از این رو با عنایت

^۱Quality of justice systems

^۲Accessibility of justice for citizens and businesses

^۳Resources

به ملاحظات بومی نظام قضایی جمهوری اسلامی ایران در ادامه ذیل شش شاخص اصلی که مُلهم از چهار شاخص اشاره شده و همچنین دو شاخص هم‌راستا و تکمیلی دیگر است، شاخص‌های معیار باور به کیفیت خدمات دستگاه قضایی را به شرح زیر مورد بررسی قرار خواهیم داد.

- سهولت در دسترسی به نظام قضایی
- اهتمام به رعایت حقوق اساسی و شهروندی
- استاندارد بودن و باکیفیت بودن قضاوت‌ها
- رضایت از منابع انسانی دستگاه قضایی
- نظارت‌پذیر بودن و پاسخگویی دستگاه قضایی
- وضعیت محیطی و فیزیکی

برای سنجش استقلال قضایی شاخص‌های متعددی ارائه شده ولی می‌توان به صورت کلی به دو شاخص زیر اشاره کرد:

الف. استقلال و اقتدار ساختاری قوه قضاییه که شامل موارد زیر می‌باشد:

- قوه قضاییه باید از استقلال نهادی بهره‌مند باشد، یعنی باید از قوای دیگر به‌ویژه قوه مجریه و مقننه مستقل باشد.
- قوه قضاییه باید در امور داخلی اداری که شامل توزیع پرونده‌ها به قضات در دادگاه‌ها است، از استقلال برخوردار باشد.
- قوه قضاییه باید در موضوعات مالی مستقل بوده و منابع مالی کافی برای انجام کارآمد و وظایف خود داشته باشد.
- قوه قضاییه باید در اتخاذ تصمیمات مستقل باشد.
- قوه قضاییه باید در صلاحیت قضایی استقلال داشته باشد، تنها دادگاه در خصوص صلاحیت قضایی تصمیم‌گیر است.
- قوه قضاییه حق و تکلیف دارد که دادرسی عادلانه دادگاه و موضوع منطق تصمیمات قضایی را تضمین کند (عبدالله‌زاده، ۱۳۹۶: ۴۵).

- ب. بی طرفی و استقلال قاضی در رسیدگی که شامل موارد زیر می باشد:
- قضات باید در انجام وظایف خود احساس استقلال کنند.
 - قضات حق و تکلیف دارند که در مورد پرونده‌هایی که به آن‌ها ارجاع شده است، بر اساس قانون تصمیم بگیرند و در این تصمیم‌گیری از دخالت‌های بیرونی مثل تهدید بر اقدامات تلافی جویانه و نقدهای شخصی، مصون باشند.
 - قضات باید تنها بر اساس توانایی‌های حرفه‌ای و سلامت شخصی انتخاب یا منصوب شوند.
 - امنیت شغلی قضات باید برای مدت طولانی تضمین شود.
 - قضات باید درآمد کافی داشته باشند.
 - پاداش‌دهی به قضات باید بر اساس معیارهای عینی انجام شود.
 - پیگرد قضات به دلیل انجام اعمال غیراخلاقی و غیرحرفه‌ای باید از سوی یک نهاد کاملاً مستقل و بی طرف که رسیدگی بر اساس قانون را تضمین می کند، صورت بگیرد (همان: ۵۳).

۱-۵. عوامل مؤثر بر تحکیم امنیت عمومی

- نهاد تقنینی و قانون‌گذار؛
- نهادهای انتظام‌بخش و ناظم عمومی؛
- نرم‌سازی نظم اجتماعی؛
- ایجاد هم‌افزایی در احساس امنیت و گونه‌های نظم‌پذیری؛
- توسعه احساس مسئولیت اجتماعی در برابر ضرورت‌های ملی؛
- تبدیل نظم به پدیده‌ای عادت‌مدار و پرتکرار؛
- شفاف‌سازی نتایج سوء و عواقب نظم‌ناپذیری؛
- رابطه پرسش‌گری و بازخوردسازی امنیت عمومی در لایه‌های اجتماعی؛

- همه‌جانبه‌سازی مطالبات مبتنی بر نظم مسئولانه.

۱-۶. ابعاد امنیت عمومی

الف) بُعد مادی و معنوی حیات: آسایش، اموال، حیثیت و آبروی مردم که موضوع بسیاری از حقوق و قوانین بوده و تعرض به آن‌ها منشأ بسیاری از جرائم به شمار می‌رود.

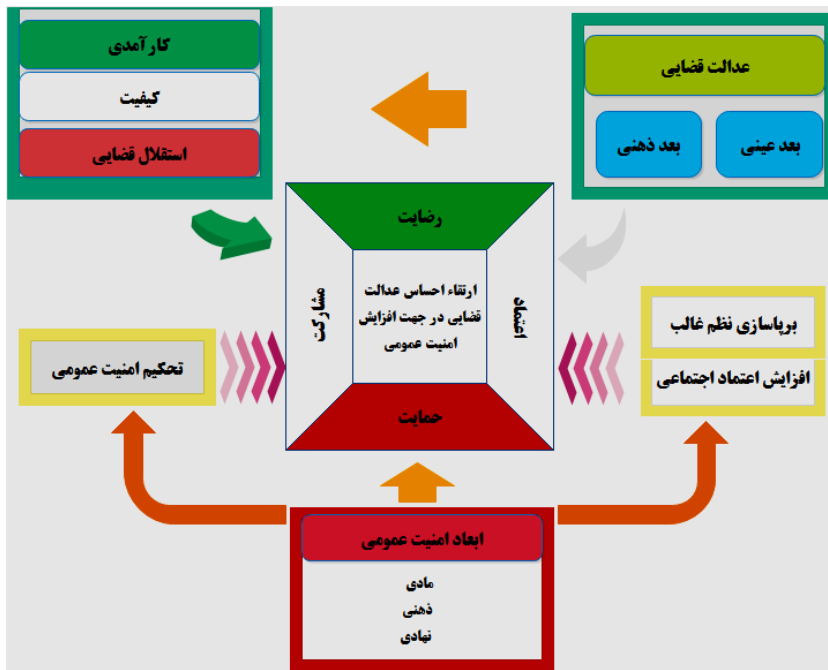
ب) بُعد ذهنی: نظم عمومی و اخلاق حسنه، به‌عنوان شبکه‌های ارتباطی رسمی و غیررسمی یک جامعه که به چالش کشیدن آن به معنای تهدید امنیت عمومی است.

ج) بُعد نهادی: دستگاه قضایی، پلیس و سایر مراجع اقتدار (ره‌پیک، ۱۳۸۶: ۷۹).

۱-۷. مدل مفهومی

بر اساس نتایج تحقیقات انجام‌شده در موضوعات محوری این پژوهش؛ یعنی احساس عدالت قضایی و امنیت عمومی و با توجه به تأثیرات مستقیم و متقابلی که این دو بر هم دارند، می‌توان مدل مفهومی‌ای ارائه نمود که محقق می‌کوشد برحسب آرایشی از مفاهیم مرتبط، یک طرح مفهومی کاربردی را نمایش دهد. هدف نهایی این است که مفاهیم، روابط و گزاره‌ها مجهز به سیستمی صوری شوند تا در یک نگاه مختصر و البته جامع، ارتباطات مفاهیم و نتایج پژوهش نمایان شود. چنان‌که اشاره کردیم سه مؤلفه «کارآمدی و کیفیت در عملکرد قضایی»، «تبعیض‌ناپذیری در حقوق و آراء» و «فسادگریزی و نظارت‌پذیری و پاسخگویی» ابعاد عینی و ذهنی «عدالت قضایی» را شکل می‌دهند که تبلور مهم‌ترین نیازهای اعتمادآفرین جامعه و سبب ارتقاء «احساس عدالت قضایی» می‌باشد. از سوی دیگر، در امتداد تلاش در جهت اجرای عدالت قضایی و برپاداشتن بدون تبعیض قانون، مؤلفه‌های «قانونمندی عمومی»، «نظم مطلوب و توافقی» و «نهادهای مقتدر و امنیت‌آفرین» ابعاد ذهنی و نهادی «امنیت عمومی» را ساختار می‌بخشند که در عرصه اجتماعی با تمرکز بر مطلوبیت‌های عمومی نظم‌پذیری و برپایی قانون، افزایش «امنیت عمومی» در جامعه را به دنبال دارند. بازخورد «اعتماد» جامعه به این نظم غالب که از نمودهای اجرای عدالت قضایی می‌باشد، به‌نوبه خود بهبود شاخص‌های عدالت قضایی را در پی خواهد داشت. این

چرخه که در مجموع به «ارتقاء احساس عدالت قضایی در جهت افزایش امنیت عمومی» می‌انجامد، دستاوردهایی همچون «افزایش مقبولیت نهادی»، «حاکمیت قانون در تحقق عدالت»، «افزایش حمایت و همکاری در امنیت جامعه» و «افزایش انطباق‌پذیری عمومی با نظم غالب» را در بر خواهد داشت. چرخه یادشده را در قالب نموداری از «مدل مفهومی» مباحث می‌توان مشاهده کرد.

شکل (۲): مدل مفهومی تحقیق

۲. روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر از نوع هدف‌کاربردی و توسعه‌ای بوده، زیرا ارتقاء دو کارکرد اساسی در جامعه هدف را مورد بررسی و تحلیل قرار داده و از لحاظ روش اجرا، آمیخته می‌باشد، جامعه آماری تحقیق حاضر شامل، قضات و مدیران قضایی، اساتید حقوق و امنیت و رشته‌های مرتبط از جمله جامعه‌شناسی سیاسی، علوم سیاسی و فرماندهان انتظامی می‌باشد. برای انتخاب نمونه به دلیل تخصصی بودن موضوع از روش نمونه‌گیری غیر تصادفی،

تعداد ۳۶ نفر به صورت هدفمند انتخاب شده‌اند.

۳. تجزیه و تحلیل یافته‌ها

۳-۱. آمار توصیفی

جامعه آماری پاسخ‌دهندگان، شامل اعضای هیئت علمی و اساتید دانشگاه ۲۱ نفر، مدیران اجرایی، قضایی و امنیتی ۱۲ نفر و دانشجوی ۳ نفر می‌باشد که مشخصات آن‌ها به شرح جدول زیر است.

جدول (۱): نتایج آمار توصیفی پاسخ‌دهندگان

میزان تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی	رشته تحصیلی	فراوانی	درصد فراوانی
دکترا	۳۱	۱۳,۸۹	مدیریت راهبردی	۵	۱۳,۸۸
کارشناسی ارشد	۵	۸۱,۱۱	حقوق	۱۵	۴۱,۶۶
کل	۳۶	۱۰۰	امنیت ملی	۶	۱۶,۶۶
جنسیت	فراوانی	درصد فراوانی	جامعه‌شناسی	۴	۱۱,۱۱
مرد	۳۶	۱۰۰	علوم سیاسی	۴	۱۱,۱۱
سن	فراوانی	درصد فراوانی	پدافند غیرعامل	۱	۲,۷۹
۳۸-۶۲	۳۶	۱۰۰	کلام	۱	۲,۷۹
			کل	۳۶	۱۰۰

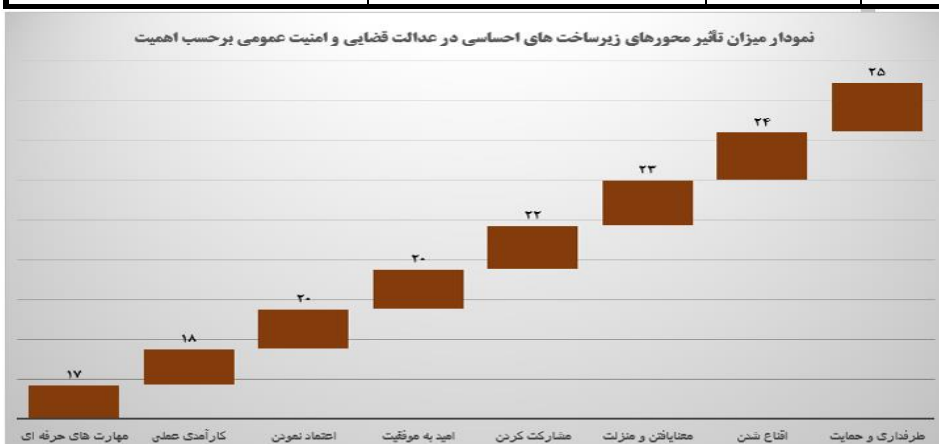
همان‌طور که در جدول بالا دیده می‌شود، بیشترین فراوانی پاسخ‌دهندگان به لحاظ میزان تحصیلات، دکترا، به لحاظ رشته، حقوق، به لحاظ سن در بازه سنی ۳۸-۶۲ و به لحاظ جنسیت پاسخ‌دهندگان ۱۰۰ درصد مرد می‌باشند.

۳-۲. تحلیل داده‌ها

الف. ارتباط زیرساخت‌های احساسی در عدالت قضایی و امنیت عمومی

جدول (۲): ارتباط زیرساخت‌های احساسی در عدالت قضایی و امنیت عمومی

ردیف	محورهای احساس	عدالت قضایی	امنیت عمومی
۱	معنا یافتن و منزلت	با احساس اهتمام به رعایت حقوق شهروندی	و احساس حفاظت از حقوق و منزلت شهروندی
۲	اقتناع شدن	با احساس پاسخگویی دستگاه قضایی	و احساس ایمنی از اجرای بدون تبعیض قوانین
۳	طرفداری و حمایت	با احساس سهولت در دسترسی به دستگاه قضایی	و احساس امنیت از کارکرد دستگاه‌های مسئول امنیتی
۴	مشارکت کردن	با احساس کیفیت در عملکرد و قضاوت‌ها	و احساس وجود توانمندی در برخورد با تهدیدات
۵	اعتماد نمودن	با احساس رضایت از عملکرد دستگاه قضایی	و احساس انتظام در امور و روابط جامعه
۶	امید به موفقیت	با احساس نظارت‌پذیر بودن فرایندهای قضایی	و احساس رضایت از نظم و قانونمندی جامعه
۷	کارآمدی عملی	با احساس حاکمیت عدالت در رفتارهای محیطی	و احساس حاکمیت قاعده و نظم آمره و هنجاری در جامعه
۸	مهارت‌های حرفه‌ای	با احساس اهتمام به کیفیت در منابع انسانی	و احساس اطمینان از تصمیم‌گیری و قوانین انتظامی

نمودار (۱): میزان تأثیر محورهای زیرساخت‌های احساسی در عدالت قضایی و امنیت عمومی برحسب

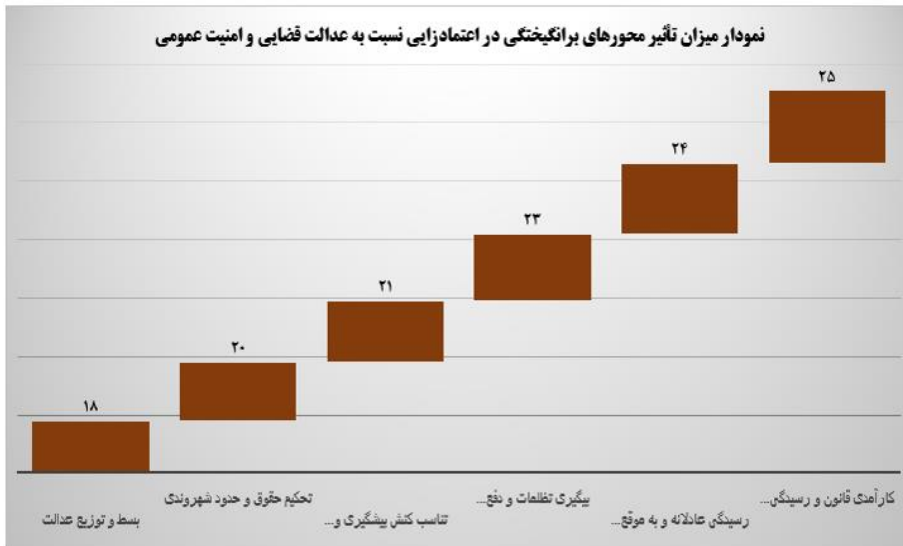
اهمیت

در نمودار فوق از نظر پاسخگویان تأثیر محورهای زیرساخت‌های احساسی به ترتیب اهمیت طرفداری و حمایت در بالاترین و مهارت‌های حرفه‌ای در پایین‌ترین سطح قرار گرفته است.

ب. حوزه‌های برانگیختگی در اعتمادزایی نسبت به عدالت قضایی و امنیت عمومی

جدول (۳): حوزه‌های برانگیختگی در اعتمادزایی نسبت به عدالت قضایی و امنیت عمومی

ردیف	محورهای برانگیختگی	عدالت قضایی	امنیت عمومی
۱	کارآمدی قانون و رسیدگی حقوقی	با مشاهده اثرات مثبت و مؤثر در جامعه	و نظارت دقیق و قاطع بر ضابطین و نظم قانونمند
۲	بسط و توزیع عدالت	با قابلیت قوانین در رسیدگی جامع به تمامی دعاوی در همه محیط‌ها	و نگاه یکپارچه و بدون تبعیض در حفاظت از حدود، حقوق و تکالیف آحاد جامعه
۳	تحکیم حقوق و حدود شهروندی	با اصالت قوانین به همه‌جانبه‌نگری در تأمین حقوق شهروندان	و احترام یکسان به حقوق و حدود شهروندی در شرایط بحرانی و غیر بحرانی
۴	رسیدگی عادلانه و به‌موقع دعاوی	با توجه به سرعت رسیدگی و رعایت حقوق و اصول دادرسی بدون تبعیض	و پرهیز از هرگونه اجحاف، خشونت و ناامن‌سازی شرایط و تأمین ایمنی در چهارچوب قانون
۵	پیگیری تظلمات و دفع خودسری	با مبارزه مستمر با فساد در سیستم قضایی و کارگزاران	و پاسخگو بودن تمامی کانون‌های خودسری و ظلم‌آفرین در نهادهای رسمی و عوامل محیطی
۶	تناسب کنش پیشگیری و مجازات	با رعایت انصاف، رأفت و آینده‌نگری در تصمیم‌گیری‌های قضایی از پیشگیری تا مجازات	و در نظر گرفتن اولویت و منافع عمومی در تأمین نظم و قانونمندی همراه با طراحی و برنامه‌ریزی‌های متناسب با شرایط محیط و قابلیت‌های یادگیرندگی

نمودار (۲): میزان تأثیر محورهای برانگیختگی در اعتمادزایی نسبت به عدالت قضایی و امنیت عمومی

در نمودار فوق از نظر پاسخگویان میزان تأثیر محورهای برانگیختگی در اعتمادزایی نسبت به عدالت قضایی و امنیت عمومی برحسب اهمیت کارآمدی قانون و رسیدگی حقوقی در بالاترین و بسط و توزیع عدالت در پایین‌ترین سطح قرار دارد (البته به نظر می‌رسد کارآمدی قانون و رسیدگی حقوقی، بسط و توزیع عدالت را نیز به دنبال خواهد داشت).

ج. محورهای هم‌راستاسازی احساس اعتمادزایی در عدالت قضایی و امنیت عمومی

جدول (۴): محورهای هم‌راستاسازی احساس اعتمادزایی در عدالت قضایی و امنیت عمومی

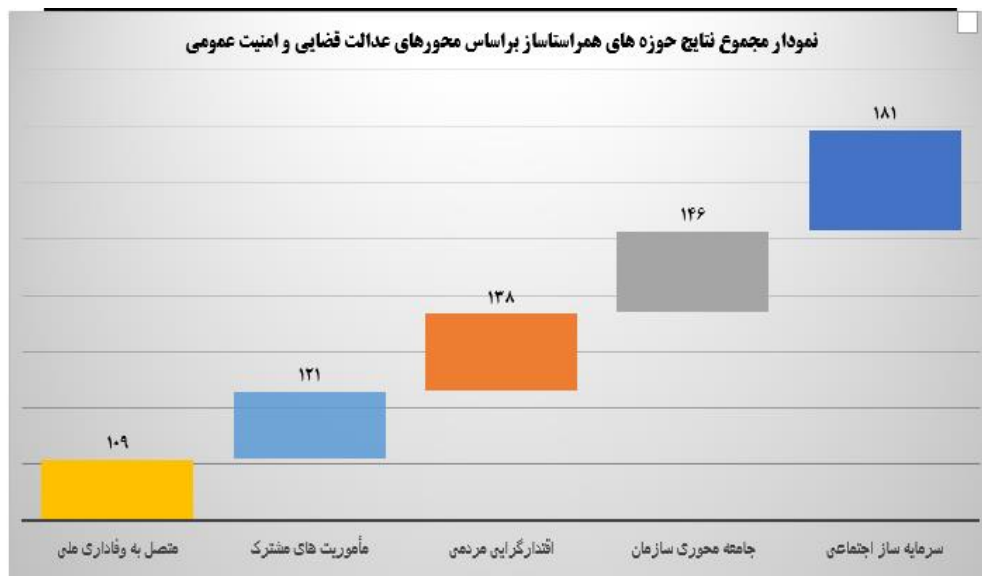
ردیف	محورهای هم‌راستاسازی	ظرفیت‌های هم‌راستاسازی در عدالت قضایی	ظرفیت‌های هم‌سوسازی امنیت عمومی
۱	تحکیم ارتباط عدالت قضایی با سرمایه اجتماعی	با پرهیز از ظهور و ترویج احساس تبعیض در قوه قضاییه	و ارتقاء سطح احساس امنیت به قانونمندی، نظم هنجاری و تبعیض‌زدا
۲	توجه به اولویت‌های عدالت و امنیت	با قاطعیت در اجرای عدالت و پشتیبانی از نظم و قانون	و فراگیرسازی نظم و قانونمندی به‌مناب‌ه حق شهروندی
۳	نهادهای تبلیغی نظم عدالت‌آفرین	با توجه به افکار عمومی و تأثیرات رسانه بر عملکرد قضایی	و پذیرش امنیت عمومی به‌عنوان مرجع نظم هنجاری و توزیعی

ردیف	محورهای همراستا سازی	ظرفیت های همراستا سازی در عدالت قضایی	ظرفیت های همسوسازی امنیت عمومی
۴	نمایش فسادستیزی در دستگاه قضایی	با تأمین سلامت نظام قضایی و فسادگریزی	و دفع فسادپذیری به عنوان عامل ناامنی همگانی
۵	تناسب پرستگری مردم با توسعه احساس عدالت	با تمرکز بر کارآمدی و برپایی حفاظت و توسعه نظم غالب	و همراهی و همکاری مداوم بخش های قضایی و امنیتی در حفاظت از قانون
۶	رفع ساختارهای اطلاع ساز در احقاق حقوق مردم	با ایجاد کمک های حقوقی و تأمین دسترسی همگان به نظام عدالت قضایی	و تقویت و تعامل دستگاه های حافظ نظم در برابر جرائم و اخلا لگیری در امنیت عمومی
۷	همراه سازی رسانه ها در واقعی سازی احساس امنیت عمومی	با پاسخگویی و نظارت عمومی و رسانه ای در توسعه احساس عدالت قضایی	و توسعه نفرت علیه ناامنی و القا آرامش به مردم از طریق اطلاع رسانی
۸	گزارش مستمر و کسب نظرات عامه در معنای عدالت و اجرای احکام	با حفاظت از مردم مداری و اخلاق خدمت در همه مراحل و ارکان قضایی	و درایت و قدرت مردم مداری به عنوان عامل برپایی آرامش عمومی
۹	اقتدار آفرینی در تناسب با عملکرد رضایت آفرین	با قاطعیت و استقلال قوه قضاییه در برپایی و اجرای عدالت	و برخورد سریع با تمامی برهم زندگان نظم و قانون ستیزی

جدول (۵): نتایج حوزه های همراستا سازی بر اساس محورهای عدالت قضایی و امنیت عمومی

ردیف	حوزه های همراستا سازی				
	مأموریت های مشترک	اقتدارگرایی مردمی	جامعه محوری سازمان	سرمایه ساز اجتماعی	محورهای همراستا سازی
۱	۱۱	۱۳	۱۶	۲۱	توجه به اولویت های عدالت و امنیت
۲	۱۵	۱۳	۱۵	۲۴	تحکیم ارتباط عدالت قضایی با سرمایه اجتماعی
۳	۱۴	۱۸	۱۷	۲۴	اقتدار آفرینی در تناسب با عملکرد رضایت آفرین
۴	۱۴	۱۹	۱۷	۲۰	گزارش مستمر و کسب نظرات عامه در معنای عدالت و اجرای احکام

ردیف	حوزه‌های هم‌راستاساز				
	متصل به وفاداری ملی	مأموریت‌های مشترک	اقتدارگرایی مردمی	جامعه‌محوری سازمان	سرمایه‌ساز اجتماعی
۵	۱۰	۱۴	۱۸	۱۴	۱۹
۶	۱۳	۱۷	۱۳	۱۸	۲۰
۷	۱۲	۱۰	۱۵	۱۶	۲۰
۸	۱۱	۱۴	۱۳	۱۴	۱۷
۹	۱۳	۱۲	۱۶	۱۹	۱۶
	۱۰۹	۱۲۱	۱۳۸	۱۴۶	۱۸۱

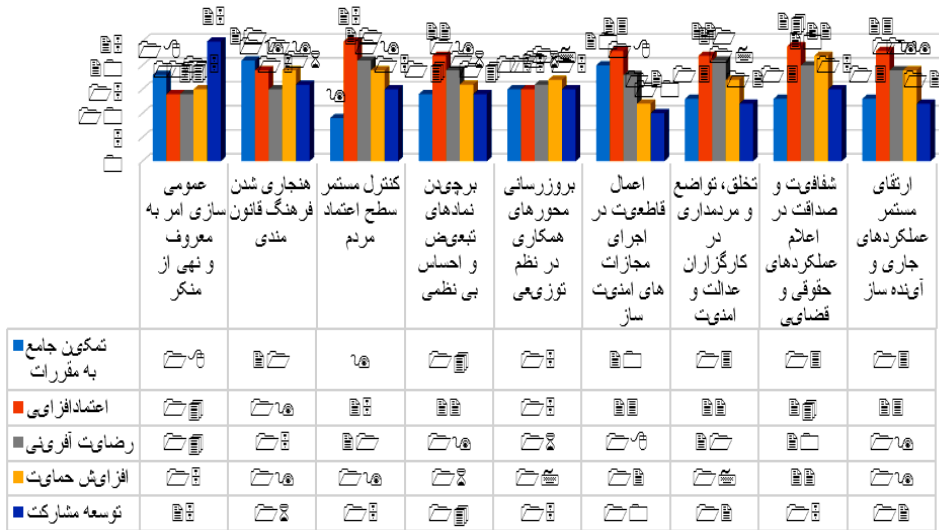
نمودار (۳): نمودار مجموع نتایج حوزه‌های هم‌راستاساز بر اساس محورهای عدالت قضایی و امنیت عمومی

در نمودار فوق ملاحظه می‌شود برحسب نظر پاسخگویان نتایج همراستاسازی محورهای متغیر مستقل و وابسته، برحسب اهمیت سرمایه اجتماعی در بالاترین و متصل به وفاداری ملی در پایین‌ترین سطح قرار گرفته است.

د. محورهای هم‌افزایی احساس عدالت قضایی و امنیت عمومی

جدول (۶): محورهای هم‌افزایی احساس عدالت قضایی و امنیت عمومی

ردیف	محورهای هم‌افزایی	قابلیت‌های هم‌افزایی احساس عدالت	قابلیت‌های هم‌افزایی مشترک در امنیت عمومی
۱	عمومی‌سازی امر به معروف و نهی از منکر	سهیم نمودن آحاد مردم در اجرای حقوق و حدود عمومی	با همیاری مردم در برپاسازی نظم و احساس امنیت‌آفرین
۲	هنجاری شدن فرهنگ قانون‌مندی	یکسان‌نگری عموم جامعه به مفهوم و کارکرد عدالت قضایی	با تشویق و تقویت هنجارهای نظم‌آفرین و همیاری انتظامی
۳	کنترل مستمر سطح اعتماد مردم	پاسخ‌گویی صادقانه نسبت به کارآمدی قضایی	با ملموس‌سازی احساس امنیت در همه صحنه‌های حفاظت از حقوق عامه
۴	برچیدن نمادهای تبعیض و احساس بی‌نظمی	گزارش مستمر از پیشرفت قضایی در مبارزه با کانون‌های فساد	با کاهش مستمر و واقعی عوامل ناامن‌ساز در محیط‌های عمومی
۵	به‌روزرسانی محورهای همکاری در نظم توزیعی	بهره‌گیری از سامانه‌های نقد و نوسازی کارکردهای قوه قضاییه	با منطبق‌سازی عملکرد انتظام‌آفرین نهادها با نیازها و مطالبات تأمین مردم
۶	اعمال قاطعیت در اجرای مجازات‌های امنیت‌ساز	اعلام و نمایش عمومی اقتدار در برابر متجاسرین و متجاوزین به حقوق عامه	با تجهیز سامانه‌های انتظامی و امنیت‌آفرین متناسب با حجم و گونه‌های ناامنی و متوقف‌سازی آن
۷	تخلیق، تواضع و مردم‌داری در کارگزاران عدالت و امنیت	سلوک و زیست مردم‌مدارانه در بین لایه‌های جامعه	با برخورد با فساد، عمل رانتی و لابی‌گری در تبعیض انتظامی و سلوک اجتماعی شده با مردم
۸	شفافیت و صداقت در اعلام عملکردهای حقوقی و قضایی	سامانه جامع و شبکه تبلیغاتی و رسانه‌ای امین و تخصصی در دستگاه قضایی	با نظارت بر ضابطین امنیت عمومی و بیان صادقانه ارزیابی عملکرد مثبت یا منفی آنان
۹	ارتقاء مستمر عملکردهای جاری و آینده‌ساز	قابلیت‌های حضور کامل در تمامی مراحل پیشگیری تا مقابله با جرائم و آسیب‌های نوین قضایی	با تجهیز روش‌ها و ساختارهای عمومی امنیت متناسب با تهدیدات نوین اجتماعی شده

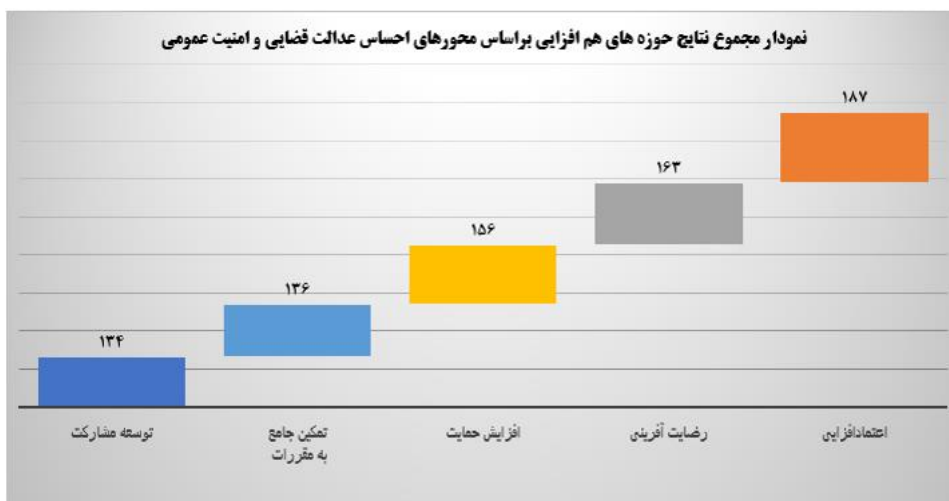

نمودار (۴): نتایج حوزه‌های هم‌افزایی بر اساس محورهای احساس عدالت قضایی و امنیت عمومی

در این نمودار ملاحظه می‌شود از دیدگاه پاسخگویان محورهای هم‌افزایی متغیر مستقل و وابسته، به ترتیب ایجاد اعتماد‌افزایی، رضایت‌آفرینی، افزایش حمایت، تمکین جامع به مقررات و توسعه مشارکت اعلام شده است.

جدول (۷): نتایج حوزه‌های هم‌افزایی بر اساس محورهای احساس عدالت قضایی و امنیت عمومی

ردیف	محورهای هم‌افزایی	حوزه‌های هم‌افزایی	اعتماد‌افزایی	رضایت‌آفرینی	افزایش حمایت	تمکین جامع به مقررات	توسعه مشارکت
۱	عمومی‌سازی امر به معروف و نهی از منکر	۱۴	۱۴	۱۴	۱۵	۱۸	۲۵
۲	هنجاری شدن فرهنگ قانونمندی	۱۹	۱۵	۱۵	۱۹	۲۱	۱۶
۳	کنترل مستمر سطح اعتماد مردم	۲۵	۲۱	۲۱	۱۹	۹	۱۵
۴	برچیدن نمادهای تبعیض و احساس بی‌نظمی	۲۲	۱۹	۱۶	۱۶	۱۴	۱۴
۵	به‌روزرسانی محورهای همکاری در نظم توزیعی	۱۵	۱۶	۱۶	۱۷	۱۵	۱۵
۶	اعمال قاطعیت در اجرای مجازات‌های امنیتی‌ساز	۲۳	۱۸	۱۲	۱۲	۲۰	۱۰
۷	تخلقی، تواضع و مردم‌داری در کارگزاران عدالت و امنیت	۲۲	۲۱	۱۷	۱۷	۱۳	۱۲
۸	شفافیت و صداقت در اعلام عملکردهای حقوقی و قضایی	۲۴	۲۰	۲۲	۲۲	۱۳	۱۵
۹	ارتقاء مستمر عملکردهای جاری و آینده‌ساز	۲۳	۱۹	۱۹	۱۹	۱۳	۱۲
	مجموع نتایج محورها در هر حوزه	۱۸۷	۱۶۳	۱۵۶	۱۳۶	۱۳۴	

نمودار (۵): مجموع نتایج حوزه های هم افزایی بر اساس محورهای احساس عدالت قضایی و امنیت عمومی همان طور که در نمودار بالا ملاحظه می شود برحسب نظر پاسخگویان نتایج هم افزایی محورهای متغیر مستقل و وابسته برحسب اهمیت ایجاد اعتمادافزایی در بالاترین و توسعه مشارکت در پایین ترین سطح قرار گرفته است.

با توجه به مطالب ارائه شده در اینجا به خلاصه ای از نتایج به دست آمده از آمار توصیفی اشاره می شود:

جدول (۸): جمع بندی نتایج پرسشنامه

مجموع بندی نتایج	محورهای چهارگانه
<p>۱- از نگاه پاسخگویان، به ترتیب میزان ارتباط سه مؤلفه «طرفداری و حمایت» (۲۵ مورد)، «اقناع شدن» (۲۴ مورد) و «معنا یافتن و منزلت» (۲۳ مورد) در زمینه زیرساخت های احساسی عدالت قضایی و امنیت عمومی «زیاد» ارزیابی شده است.</p> <p>۲- از نگاه پاسخگویان، به ترتیب میزان ارتباط سه مؤلفه «مهارت های حرفه ای» (۱۲ مورد)، «کارآمدی عملی» (۱۰ مورد) و «امید به موفقیت» (۱۰ مورد) در زمینه زیرساخت های احساسی عدالت قضایی و امنیت عمومی «متوسط» ارزیابی شده است.</p> <p>۳- از نگاه پاسخگویان، به ترتیب میزان ارتباط سه مؤلفه «مهارت های حرفه ای» (۲ مورد)، «کارآمدی عملی» (۲ مورد) و «امید به موفقیت» (۱ مورد) در زمینه زیرساخت های احساسی عدالت قضایی و امنیت عمومی «کم» ارزیابی شده است.</p> <p>بندهای ۲ و ۳ نشان می دهد که سه مؤلفه یادشده از نگاه پاسخگویان ارتباط کمتری با محور الف نسبت به سایر مؤلفه ها داشته اند.</p>	ارتباط زیرساخت های احساسی در عدالت قضایی و امنیت عمومی

مجموع بندی نتایج	محورهای چهارگانه
<p>۱- از نگاه پاسخگویان، به ترتیب میزان ارتباط سه مؤلفه «کارآمدی قانون و رسیدگی حقوقی» (۲۵ مورد)، «رسیدگی عادلانه و به موقع دعاوی» (۲۴ مورد) و «پیگیری تظلمات و دفع خودسری» (۲۳ مورد) در زمینه حوزه‌های برانگیختگی در اعتمادزایی نسبت به عدالت قضایی و امنیت عمومی «زیاد» ارزیابی شده است.</p> <p>۲- از نگاه پاسخگویان، مؤلفه «بسط و توزیع عدالت» (۱۸ مورد) از فراوانی کمتری نسبت به سایر مؤلفه‌ها برخوردار بوده است.</p>	<p>حوزه‌های برانگیختگی در اعتمادزایی نسبت به عدالت قضایی و امنیت عمومی</p>
<p>- از نگاه پاسخگویان، محورهای هم‌راستاساز مورد سؤال به ترتیب بیشترین اثر را در سه حوزه «سرمایه‌ساز اجتماعی»، «جامعه‌محوری سازمان» و «اقتدارگرایی مردمی» خواهند داشت.</p>	<p>هم‌راستاسازی احساس اعتمادزایی در عدالت قضایی و امنیت عمومی</p>
<p>- از نگاه پاسخگویان، محورهای هم‌افزایی مورد سؤال به ترتیب بیشترین اثر را در سه حوزه «اعتمادافزایی»، «رضایت‌آفرینی» و «افزایش حمایت» خواهند داشت.</p>	<p>هم‌افزایی احساس عدالت قضایی و امنیت عمومی</p>

۴. نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از اظهارنظر صاحب‌نظران و دست‌اندرکاران مدیریت در دستگاه قضایی و امنیت عمومی، با در نظر گرفتن، عوامل زیرساخت احساسی، حوزه‌های برانگیختگی اعتمادزایی، محورهای هم‌راستاساز و هم‌افزا احساس عدالت قضایی و امنیت عمومی نیز به خوبی نشان می‌دهد که ارتقاء کارکردهای مبتنی بر کارآمدی، کیفیت، استقلال و بی‌طرفی که از آن‌ها به عنوان عوامل مستقیم در تحقیق نام برده شد و تأثیر عوامل غیرمستقیم، شامل عملکرد رسانه‌ها و میزان آگاهی و انگیزه‌های فردی و نیز نقش سایر عوامل مرتبط با فرآیندهای قضایی مثل وکلا، کارشناسان، ضابطین قضایی و غیره تا چه اندازه می‌تواند، مؤثر بر احساس عدالت قضایی در مردم و به خصوص مراجعان به دستگاه قضایی باشد و در نتیجه شاخص‌های بعد ذهنی امنیت عمومی شامل: مشارکت، حمایت، اعتماد و رضایت در مردم را تقویت کند. پس از تحلیل پیمایش‌های رسمی انجام‌شده در قوه قضاییه و جمع‌بندی نتایج به‌دست‌آمده در بخش اول و همچنین، تحلیل نتایج پاسخگویی صاحب‌نظران به سؤالات پرسشنامه، راجع به ارتباط مفهومی بین دو متغیر اصلی و وابسته این پژوهش و تعیین محورهای هم‌راستاساز و هم‌افزا، طی سه نشست با حضور خبرگانی که از ابتدا علاقه‌مند به

موضوع تحقیق و دنبال‌کننده روند آن بودند و در تنظیم سؤالات پرسشنامه نیز مشارکت و اظهار نظر کردند، عناوین برنامه‌ها، مورد بررسی و مباحثه قرار گرفت که در ادامه در قالب مدل پستل^۱ طرح برنامه اولیه با استفاده از داده‌های به‌دست‌آمده، در قالب محورهای مزیت‌ساز، ظرفیت‌ها، شیوه‌ها و فناوری‌ها و ارتقاء محیط و مبتنی بر شاخص‌های افزایش امنیت عمومی شامل مشارکت، حمایت، اعتماد و رضایت در ۵۱ بند ارائه شده است و همچنین در ادامه ۱۲ راهکار نشست خبرگی ارائه خواهد شد.

مزیت‌سازی strangel

مشارکت

- به‌کارگیری نهادهای غیردولتی منتقد و مدعی در تأمین قانونمندی نسبت به عملکرد دستگاه قضایی
- تعیین وظایف و یا مزیت قوه و ضابطین قضایی در تمسک و پایبندی به حقوق شهروندی و اعلام صریح عمومی
- تقویت الگوهای تولید هنجارهای انتظامی و شهروندی بر اساس میل حداکثری

حمایت

- تمرکز بر توان برخورد با فساد در دستگاه قضایی و ضابطین
- استفاده از صاحب‌نظران دانشگاه‌ها و متخصصین به‌عنوان مشاوران قضایی و انتظامی
- تعامل و ارتباط فعال با خبرنگاران و رسانه‌ها در پرسشگری نظم و قانونمندی عمومی

اعتماد

- مشخص‌سازی و پیگیری مصوبات مرتبط با کارآمدی در دستگاه قضایی و ضابطین آن
- انجام تحقیقات توسعه‌ای در کیفی‌سازی رفتار و عملکرد دستگاه قضایی و نحوه جلب رضایت و مشارکت مردم

- تقویت استانداردهای دادرسی عادلانه توأم با بی طرفی
- تقویت و افزایش توجه مستمر به ابزارهای اطلاع رسانی از کارآمدی قوه قضاییه به مردم و نهادهای غیردولتی

رضایت

- بومی سازی فعالیتها در دستگاه قضایی و ضابطین
- پاسخگویی به مردم و حضور فعال بخشهای نظارتی قوه قضاییه
- اعمال دقیق مجازاتها برای تأمین رضایت و امنیت عمومی

ظرفیتها potatial

مشارکت

- استفاده هرچه بیشتر از نظرت جامعه حقوق دانان متعهد
- تقویت هیئتهای منصفه در محاکم مرتبط با جرائم سیاسی
- استفاده از افراد معتمد و پرنفوذ در حل اختلافات در محلات شهری و روستاها

حمایت

- تقویت منابع انسانی در دادگاههای حقوقی و کیفری
- کاهش موانع دادخواهی در محاکم حقوقی و کیفری
- همیارسازی قضایی در افزایش آگاهی و ارشاد همگانی و عمومی جامعه
- حمایت از عملکردهای فردی در اجرای فریضه امر به معروف و نهی از منکر

اعتماد

- توسعه فرهنگ سلوک زیستی، مردمی توأم با تواضع کارگزاران قوه قضاییه
- به کارگیری قضات و وکلای مورد وثوق در محاکم خاص و پر پیامد
- مبارزه مستمر با فساد در دستگاه قضایی و کارگزاران

رضایت

- معرفی سالانه قضات مورد اعتماد مردم به جامعه
- استاندارد و باکیفیت‌سازی احکام و آراء مبتنی بر نظم و امنیت و احقاق حقوق عمومی و خصوصی جامعه
- بازتعریف برخی رفتارها و جرائم که موجب تجری بزهکاران می‌شود

شیوه‌ها و فناوری‌ها Technics & technology

مشارکت

- بهره‌گیری از پژوهش‌ها و دستاوردهای دانشگاه‌ها در نوسازی شیوه‌های قضاوت و علوم مرتبط
- آموزش قضات و کارکنان در نحوه صدور احکام غیر متعارض با نظم امنیت عمومی
- افزایش مداخلات نهادهای اجتماعی در همکاری برای نظارت‌های حقوقی

حمایت

- توسعه ارتباط مردمی قضات و ضابطین با مردم
- نظارت‌پذیری و پاسخگویی مستمر دستگاه قضایی به سؤالات جامعه
- تسریع در رسیدگی و صدور احکام و توسعه شوراهای حل اختلاف و نهاد داوری

اعتماد

- تسریع توأم با دقت در محاکمات پر بزه و پر پیامد جامعه
- استفاده از روش‌های نوین در گزارش‌دهی به افکار عمومی
- معرفی ضابطین قضایی معتقد و موفق به مردم

رضایت

- ابتناء کلیه احکام حقوقی و کیفری بر مفاد قانون اساسی و حقوق شهروندی
- توسعه فناوری در فرایند دادرسی و تسهیل اطلاع مراجعان از نتایج اقدامات

- نظرسنجی سالانه عمومی از شیوه‌های توسعه کسب رضایت و اعتماد از عملکرد عمومی قوه قضاییه

ارتقاء محیط environmental

مشارکت

- تعیین مجازات‌های جایگزین و تبدیل مجازات به مشارکت در تأمین نظم و امنیت
- تغییر شکل و راهنمای محیط دادرها در سهولت دسترسی به قضات و بخش‌های دادرسی
- به‌کارگیری نهادهای غیردولتی در آموزش‌های انتظامی و قانونمندی
- اجرای احکام جایگزین انضباطی و تأدیبی در محیط‌های اجتماعی باز با رویکرد تقویت و پذیرش افکار عمومی

حمایت

- اخذ نظر و بهره‌گیری از مشاوره محیط‌های تصمیم‌ساز غیردولتی در محاکم
- گزارش شفاف از پاک‌سازی محیط قوه و دستگاه‌های انتظامی از نیروهای ناسالم
- تعریف و برپایی محیط‌های آموزشی پیشگیری از جرائم به‌خصوص، امنیت عمومی

اعتماد

- توسعه سطح نظارت بر عملکرد ضابطین و گزارش به مردم در ارتقاء کیفیت محیط امنیت عمومی

- امکان حضور لایه‌های فراگیر و یادگیرنده عمومی جامعه در محاکم قضایی
- گسترش فرهنگ همیاری قضایی در جامعه همچون الگوی بسیج

رضایت

- دسترسی آسان و محلی ساکنان مناطق دوردست به امکان دادرسی
- بازرسی و نظارت مستمر بر محیط‌های بازداشت و نگهداری متهمان در بخش‌های ضابطین قضایی، انتظامی و امنیتی

- افزایش شوراهای حل اختلاف سیار برحسب نیاز با مشارکت ضابطین قضایی
- انتخاب محیط‌های امن مجازی برای گسترش همکاری و همیاری انتظامی و قضایی
با قوه قضاییه

سپس با توجه به عوامل، معیارها و شاخص‌ها و بر اساس جداول جمع‌بندی نهایی تحلیل پیمایش‌ها و پرسشنامه‌ها که اولویت‌های ارتقاء احساس عدالت قضایی را نشان می‌دهد و باید برنامه‌ها در جهت بهبود آن‌ها باشد، برنامه‌های تهیه‌شده در مرحله قبل بر اساس اصول هم‌افزایی شامل: تعهد مشترک میان نهادها، تعهد به نتایج، یافتن راه‌حل مبتنی بر وجوه اشتراک، روابط، ابتکار و یافتن راه‌های جدید و درنهایت دیدگاه مشترک، ارزش‌ها و سیاست‌های سازنده و راه‌گشا ۱۲ راهکار اصلی، به شرح زیر پیشنهاد و ارائه شده است.

راهکارهای نشست خبرگی

۱. سرعت‌بخشی در رسیدگی به پرونده‌ها و کوتاه شدن زمان دادرسی
۲. آموزش و تربیت منابع انسانی قضایی و اداری متعهد و متخصص
۳. بهبود زیرساخت‌های فناوری اطلاعات (سخت‌افزار و نرم‌افزار)
۴. بهبود نظام نظارت و بازرسی و گزارش‌گیری از کارگزاران قضایی و اداری
۵. طراحی ساختار و تشکیلات متناسب با مأموریت‌ها و بهبود روش‌ها و رویه‌ها
۶. تقویت روابط و تعامل با رسانه‌ها و گروه‌های اجتماعی و مردم‌نهاد با رویکرد پاسخگویی به مردم
۷. تقویت فرهنگ و آگاهی‌های حقوقی جامعه و اهتمام به حقوق اساسی و شهروندی
۸. تقویت دسترسی‌های مردم به واحدهای قضایی و اطلاع‌رسانی
۹. توسعه روابط و تعامل با نهادها و کارگزاران همکار در فرآیند دادرسی
۱۰. برخورد با عوامل فساد در درون دستگاه قضایی و بیرون از آن
۱۱. تمرکز و تقویت استانداردهای دادرسی باکیفیت و عادلانه
۱۲. رویکرد قاطع در پیشگیری و مقابله با جرائم

فهرست منابع و مآخذ

- آذربایجان، علی‌رضا؛ کاظمی نجف‌آبادی، محسن، (۱۳۹۶)، درنگی در مفهوم احساس عدالت قضایی، تهران، حقوق اسلامی، سال چهاردهم، شماره ۵۴.
- افتخاری، اصغر، (۱۳۹۳)، عدالت و امنیت ملی در اسلام، مجموعه مقالات عدالت و امنیت ملی، چاپ اول، تهران، پژوهشگاه مطالعات راهبردی.
- انصاری، مرتضی، (۱۴۱۵)، قضا و شهادت، قم، مجمع الفکر الاسلامی.
- بوزان، باری، (۱۳۹۰)، مردم، دولت‌ها و هراس (ترجمه)، تهران، انتشارات پژوهشگاه مطالعات راهبردی.
- بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار مسئولان قوه قضاییه، ۸۷/۰۴/۰۵.
- بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار مسئولان قوه قضاییه، ۸۶/۰۴/۰۷.
- جاویدی، مجتبی، (۱۳۸۴)، راهکارهای عدالت قضایی از دیدگاه مقام معظم رهبری، حقوقی‌گواه، دوره جدید، شماره ۴ و ۵.
- جعفری لنگرودی، جعفر، (۱۳۸۸)، ترمینولوژی حقوق، چاپ بیست و دوم، تهران، گنج دانش، نظم عمومی.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر، (۱۳۸۶)، مبسوط در ترمینولوژی حقوق، ج ۴، چاپ چهارم، تهران، انتشارات گنج دانش، شماره ۱۰۹۳۰.
- ره‌پیک، حسن، (۱۳۸۵)، درک امنیت عمومی، تهران، فصلنامه امنیت عمومی، ش ۱.
- ره‌پیک، سیامک، (۱۳۸۶)، نسبت امنیت فردی و امنیت عمومی، تهران، فصلنامه امنیت عمومی، سال دوم، شماره اول و دوم.
- زارعی، محمدحسین، (۱۳۸۶)، حقوق عمومی؛ امنیت قضایی به‌مثابه حق، مجلس و راهبرد، تهران، شماره ۵۶.
- ساداتی، سید محمود، (۱۳۸۹)، امنیت قضایی در جمهوری اسلامی ایران، دادرسی، ش ۷۹.
- عبدالله‌زاده، آزاده، (۱۳۹۶)، استقلال و بی‌طرفی قضات، دادستان‌ها و وکلا (ترجمه)، تهران، پژوهشگاه قوه قضاییه.
- علینقی، امیرحسین، (۱۳۷۹)، امنیت قضایی، فصلنامه راهبردی، سال سوم، ش ۴.
- فراهیدی، خلیل بن احمد، (۱۴۱۰)، کتاب العین، ج ۵، چاپ دوم، قم، نشر هجرت.
- قاسمی، محمدعلی و دیگران، (۱۳۸۴)، فقیهان امامی و عرصه‌های ولایت‌فقیه، مشهد، دانشگاه علوم رضوی.
- قربان‌نیا، ناصر، (۱۳۸۱)، عدالت حقوقی، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

- قربان‌نیا، ناصر، (۱۳۸۳)، عدالت و حقوق، مجله قبسات، سال نهم.
- کاتوزیان، ناصر، (۱۳۸۸)، فلسفه حقوق، جلد ۱، تهران، شرکت سهامی انتشار.
- لطفی، صفرعلی، (۱۳۹۳)، شاخص‌های عدالت و نقش آن‌ها در ارتقاء امنیت ملی ج. ا. ایران بر اساس آراء و نظرات مقام معظم رهبری، رساله دانشگاه عالی دفاع ملی - دانشکده امنیت ملی.
- مطالعه گروهی دانشگاه عالی دفاع ملی، (۱۳۹۵)، راهبردهای ناجا در ارتقاء امنیت عمومی با تأکید بر ظرفیت‌های مردمی، دانشکده مدیریت راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی.
- مکی عاملی، زین‌الدین بن علی، (۱۴۱۳)، مسالک الأفهام إلى تنقیح شرائع الإسلام، ج ۱۳، قم، مؤسسه المعارف الاسلامیه.
- نجارزادگان، فتح‌الله؛ مسعودیان، مصطفی، (۱۳۸۹)، بررسی تطبیقی جرائم علیه عدالت قضایی از دیدگاه قرآن و حقوق کیفری، مجله پژوهش‌های بین‌رشته‌ای قران کریم، سال اول، شماره ۳.

